

Κώστας Βεργόπουλος Το αίνιγμα του Μάη

Τέσσερις δεκαετίες μετά τον Μάη του '68, εντυπωσιάζει η ένταση που επιβιώνει μέχρι σήμερα γύρω από ένα τόσο παρωχημένο ιστορικό γεγονός. Αφ' ενός, η κοινή γνώμη αντιμετωπίζει με συμπάθεια την επέτειο ενός γεγονότος της ιστορίας του νεανικού κινήματος, αφ' ετέρου το ανασυγκροτημένο νεοσυντηρητικό μπλοκ φέρει βαρέως ακόμη και την ανάμνηση εκείνων των ημερών. Παρ' όλο που, ενώ οπωσδήποτε εξέγερση των νεανικών πληθυσμών υπήρξε, αυτή δεν έλαβε τελικά την μορφή της επανάστασης και η συντηρητική λύση κατέστειλε όλες τις άλλες. Ο «μέγας φόβος» του κόκκινου ενεργοποιήθηκε με τους 68ηδες, όπως είχε συμβεί και τους 48ηδες του 1848 και τους «αλυσασμένους» του 1793¹, στο μέτρο που ο πανικός της άρχουσας τάξης και των κυβερνώντων μετέτρεψε την απλή εξέγερση σε κενό εξουσίας και κυβερνητική κρίση. Ενώ στις 15 Μαρτίου 1968 η εφημερίδα Μοντ διεπίστωνε την «πλήξη» της γαλλικής κοινωνίας, άρκεσαν δύο εβδομάδες του Μαΐου της αυτής χρονιάς για να ανησυχεί η αυτή εφημερίδα για την πορεία της γαλλικής

κοινωνίας προς το «άγνωστο» υπό την επήρεια «αλυσασμένων» εμπρηστών. Φυσικά, αμφότερες οι ακραίες εκτιμήσεις ήσαν υπερβολικές: η ιστορία δεν επαναλαμβάνεται, έστω και αν κάθε εποχή αναζητεί πρότυπα στις προηγούμενες της. Οπωσδήποτε, οι «αλυσασμένοι» του 1968 δεν στάθηκαν στο ύψος εκείνων του 1793, όμως ακόμη και η απλή αναφορά στο ιστορικό παρελθόν έδειξε ότι ένα παρόμοιο ενδεχόμενο παραμένει στις μόνιμες φοβίες της άρχουσας τάξης.

Ο Μάης του '68, ενώ αποτέλεσε πρότυπο κοινωνικής κινητοποίησης και εξέγερσης, αποτέλεσε ταυτόχρονα και πρότυπο πολιτικής αποτυχίας αυτής. Δεν υπήρξε ούτε υποψία εναλλακτικής πολιτικής λύσης, ενώ όλες οι άλλες αποδοκιμάστηκαν και τελικά η συντηρητική επικράτησε εν αδυναμία επιβολής οποιασδήποτε άλλης. Δηλαδή, το κενό πολιτικής εξουσίας, αντί να φέρει την εξουσία σε αυτούς που διεκδικούσαν την αλλαγή της, την παρέδωσε τελικά σε αυτούς που απέρριπταν κάθε αλλαγή, έστω και αν στη συνέχεια οι τελευταίοι υποχρεώθηκαν να ενσωματώ-

1. Πρόκειται για την άκρα Αριστερά της Γαλλικής Επανάστασης, τους «εμπερτιστές» υπό την ηγεσία του HEBERT (1757-1794).

σουν, να οικειοποιηθούν και να παρερμηνεύσουν αρκετά από τα αιτήματα των εξεγερμένων. Σε αυτήν την κοινωνική αναμέτρηση, τα πολιτικά κόμματα και τα συνδικάτα της Αριστεράς έκαναν ό,τι περνούσε από το χέρι τους για να περιορισθεί η κοινωνική κρίση και κυρίως να μην περάσει στο πολιτικό πεδίο, δηλαδή λειτούργησαν ως ανάχωμα από τα αριστερά έναντι των νεανικών, αλλά και των εργατικών κινημάτων. Η εφημερίδα Ουμανιτέ επανειλημμένα κατήγγειλε τους «αναρχικούς εμπρηστές», που «αιματοκυλούσαν το Παρίσι» και ο ηγέτης της υπό κομμουνιστικό έλεγχο εργατικής συνομοσπονδίας Ζορζ Σεγκύ επανειλημμένα κατήγγειλε ότι απεργίες και διαδηλώσεις από «μη-εξουσιοδοτημένα» άτομα και όργανα, που υποτίθεται ότι επιχειρούσαν σε υποκατασταθούν στα «νόμιμα». Τελικά, έπειτα από δίμηνη αβεβαιότητα και αγωνία των ανώτερων τάξεων και των επίσημων φορέων της Αριστεράς, η κοινωνική αναταραχή ξεφούσκωσε και το ξεφούσκωμα η Αριστερά ερμήνευσε ως δικαίωση των αναλύσεών της: «δεν υπήρχε επαναστατική κατάσταση και συνεπώς ορθά η Αριστερά είχε κρατήσει τις αποστάσεις της». Όμως, η αλήθεια είναι ότι η τελευταία είχε όχι μόνον κρατήσει αποστάσεις, αλλά και είχε συμβάλει με κάθε δυνατό τρόπο στην εκτόνωση και συντηρητική διευθέτηση της κοινωνικής εκρυσθμίας. Οι κοινωνικές εκρήξεις δεν διοργανώνονται από καμιά πολιτική δύναμη, αλλά προκύπτουν συνήθως ως ανεξέλεγκτα κοινωνικά φαινόμενα και για τις πολιτικές δυνάμεις το πρόβλημα

είναι πώς θα ωθήσουν τις εξελίξεις προς κατευθύνσεις που θεωρούν κοινωνικά επιθυμητές και ωφέλιμες. Εάν την στιγμή της κοινωνικής έκρηξης, η κάθε πολιτική οργάνωση αποστασιοποιείται με την δικαιολογία ότι δεν εγκυμονείται αντικειμενικά κάτι το καινούριο, τότε το καινούριο δεν θα προκύψει ποτέ και πάντοτε η απουσία θα δικαιώνει εκ των υστέρων την πολιτική αδράνεια κατά την στιγμή των εξελίξεων. Όπως σημείωναν πολλοί παρατηρητές, στη διάρκεια της μεγάλης γενικής απεργίας τον Μάη του '68 με 10 εκατομμύρια απεργούς και τις καταλήψεις εργοστασίων, πανεπιστημίων και δημόσιων χώρων, εάν η συνομοσπονδία εργατών είχε ρίξει σύνθημα την διακοπή του ηλεκτρικού ρεύματος ή των τηλεφωνικών επικοινωνιών, η κατάσταση θα είχε λάβει τελείως διαφορετικό χαρακτήρα. Όμως, το βήμα αυτό δεν πραγματοποιήθηκε και, αντί της έντασης, προτιμήθηκε η αποκλιμάκωση.

Η σύνεση του γνωστού επιβλήθηκε της παράνοιας του άγνωστου. Ίσως και αυτή να ήταν η πραγματική προτίμηση των ίδιων των πρωταγωνιστών του Μάη: να αμφισβητήσουν τις κοινωνικές και πολιτισμικές αξίες, χωρίς, όμως να θέσουν ζήτημα πολιτικής εξουσίας. Στη συνέχεια, πολλοί από αυτούς οδηγήθηκαν σε αδιέξοδο και βρήκαν ατομική λύση στα ναρκωτικά, στο αλκοόλ, στην παραφροσύνη, στην ένοπλη βία, στη φυλακή, ακόμη και στην αυτοκτονία. Όμως, για τις μεγάλες μάζες των νέων του '68 άνοιξαν πεδία κοινωνικού προβληματισμού που μέχρι τότε παρέ-

μεναν κλειστά. Από αυτά, η ανανεωμένη συντηρητική πλευρά δημιούργησε τις νέες δεξαμενές σκέψης, ενώ η Αριστερά παρέμεινε περισσότερο αδιάβροχη και προσκολλημένη στα προ του '68 σχήματα. Οπωσδήποτε σήμερα τα προβλήματα είναι εντελώς διαφορετικά και πολύ μεγαλύτερης οξύτητας. Όμως, πολλά από τα σημερινά αδιέξοδα απορρέουν από εκείνα που εδημιούργησε η συντηρητική οικειοποίηση των ιδεών του '68. Η καταγγελία του καταναλωτισμού και της καταναλωτικής κοινωνίας έχει σήμερα οδηγήσει σε οξύ πρόβλημα όχι υπερκατανάλωσης, αλλ' υποκατανάλωσης για όλο και μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού. Οι κοινωνικοί αποκλεισμοί δεν αμβλύνονται, αλλά επεκτείνονται και οξύνονται χωρίς όρια. Ενώ το 1968 η κοινωνία καταγγελλόταν ως δόλιος εχθρός που οικειοποιείται τα πάντα, σήμερα η ίδια η έννοια της κοινωνίας βρίσκεται υπό διάλυση με τις πολιτικές του νεοφιλελευθερισμού και η ανασυγκρότησή της εγείρεται ως αίτημα όσων αντιμάχονται τις σύγχρονες τάσεις του διεθνοποιημένου κεφαλαίου.

Σήμερα, ο νεοσυντηρητικός Γάλλος πρόεδρος δεν ενοχλείται να δηλώνει απροκάλυπτα ότι επιθυμεί να ενταφιάσει την κληρονομιά του Μάη του '68. Μνημονεύει υποθετικές φράσεις του Γκράμσι ότι «η εξουσία κερδίζεται στο πεδίο της κουλτούρας» και επαγγέλλεται ιδεολογική νεοσυντηρητική αντεπανάσταση. Όμως, παρόμοια διατύπωση αποκαλύπτει άγνοια όσον αφορά την συγκρότηση των ιδεών και τραυματική σχέση με κάθε έννοια πνευματικού

πολιτισμού. Σύμφωνα με τον Μαρξ, σε κάθε εποχή επικρατούσες ιδέες είναι εκείνες της άρχουσας τάξης. Σύμφωνα με τον Γκράμσι, οι νέες ιδέες δεν πέφτουν από τον ουρανό, αλλά προκύπτουν από το πεδίο των κοινωνικών αγώνων. Το ότι οι ιδέες διάμορφώνονται, κυκλοφορούν και ενδεχομένως στηρίζουν την εξουσία ή την αντιμάχονται οφείλεται στους ανταγωνισμούς ανάμεσα σε κοινωνικά συγκροτήματα. Εάν η Γαλλία διαθέτει πλούσια πολιτιστική παράδοση, αυτό δεν οφείλεται σε «συνομοσία» κάποιων διανοούμενων, ούτε, ακόμη λιγότερο, της γενιάς του Μάη του '68, αλλ' αποτελεί ιστορικό προϊόν κοινωνικών αγώνων. Εάν ο σημερινός πρόεδρος φλέγεται να κατακτήσει θέσεις στο ιδεολογικό πεδίο, θα πρέπει επιτέλους ν' αντιληφθεί ότι τόσο οι διανοούμενοι όσο και οι ιδέες δεν φτιάχνουν την κοινωνία, αλλά φτιάχνονται από αυτήν. Οι ιδέες μπορούν να αλλάζουν, να μεταμφιέζονται, όμως η κοινωνία τις αφομοιώνει σύμφωνα με την δική της πορεία.

Ο πρόεδρος καλεί επίσης την χώρα του «να γυρίσει οριστικά την σελίδα του Μάη του '68», ωσάν αυτό να ήταν ζήτημα ελεύθερης επιλογής του καθενός. Όμως, ο Μάης του '68, του οποίου εφέτος εορτάζεται η 40η επέτειος, δεν ήταν καν ειδικά γαλλική επιλογή, αλλά παγκόσμια, και δεν ήταν καν «ιδεολογικό ζήτημα», αλλά προϊόν της κοινωνικής εξέλιξης, που περιήλθε σε ιστορική ρήξη με το παρελθόν. Κάποιοι που αντιτάχθηκαν βίαια στην παγκόσμια αυτή μεταλλαγή είχαν αξιοθρήνητο τέ-

λος, όπως οι «μονεταριστικές δικτατορίες» των Πινοσέτ στη Χιλή και Βιντέλα στην Αργεντινή και οι νεοσυντηρητικοί συνεργάτες του σημερινού προέδρου της Αμερικής.

Ο αμερικανός ιστορικός Ιμμανουέλ Βαλερστάιν² θεωρεί ότι στο πολιτισμικό πεδίο ο Μάης του '68 απεδείχθη σημαντικότερος για τον σύγχρονο κόσμο από την γαλλική επανάσταση του 1789 και την ρωσική του 1917. Οι μείζονες μεταλλαγές στην κοινωνία, στον πολιτισμό και στον καθημερινό τρόπο ζωής δεν προκύπτουν από κανενός την απόφαση, αλλά αυθόρμητα και αναπότρεπτα, ώστε ουδείς μπορεί ν'αντιταχθεί σε αυτές. Ο ίδιος επισημαίνει ότι με τον Μάη του '68, εισέβαλε και εγκαταστάθηκε στην κοινωνία το πνεύμα της διαρκούς αμφισβήτησης και ανυπακοής, της εργασιακής και κοινωνικής απειθείας απέναντι σε κάθε εξουσία, αυθεντία, ιεραρχία. Η διατάραξη της εργασιακής και κοινωνικής πειθαρχίας επρόκειτο στη συνέχεια να πυροδοτήσει «καπιταλιστική αντεπανάσταση», προς αναθεώρηση του υποδείγματος της μαζικής παραγωγής, με διακύβευμα την αποκατάσταση των παλαιών απολυταρχικών σχέσεων. Έκτοτε, πολλοί τρόποι έχουν δοκιμασθεί προκειμένου να σπάσει το διεκδικητικό φρόνημα των εργαζομένων και να ηττηθεί το αίτημα αξιοπρέπειας των πολιτών. Μεθοδεύθηκε η πολι-

τική του μονεταρισμού και της οικονομικής ύφεσης, προκειμένου να καμφθεί η αντίσταση των εργαζομένων, να στιγματισθούν οι συλλογικές δράσεις και οι εθνικές συμβάσεις εργασίας. Παρ'όλα αυτά, κοινός παρονομαστής όλων των εγχειρημάτων παραμένει η αποτυχία και αδυναμία επιστροφής στο προ-'68 εργασιακό και κοινωνικό κλίμα της ευθυγράμμισης των πολιτών και της ασυδοσίας των ισχυρών.

Από το 1943, ο πολωνός οικονομολόγος Μιχάλ Καλέτσκι (1899-1970) είχε προβλέψει ότι ο στόχος της «πλήρους απασχόλησης», που επρόκειτο να γενικευθεί μεταπολεμικά, θα οδηγούσε σε τέτοια ανάπτυξη το πνεύμα χειραφέτησης των εργαζομένων, ώστε να πυροδοτηθεί στη συνέχεια από την πλευρά του κεφαλαίου «υφεσιακή αντίδραση», προς αποκατάσταση της κοινωνικής και εργασιακής πειθαρχίας³. Αυτό ακριβώς συνέβη και ο Καλέτσκι δικαιώθηκε με την εγκατάληψη της πλήρους απασχόλησης από τις αρχές της δεκαετίας του 1980-1990, υπο το πρόσχημα της ανάγκης να δαμασθεί ο πληθωρισμός. Όμως παρ'όλα αυτά, η κοινωνική και εργασιακή πειθαρχία δεν αποκαταστάθηκε πουθενά στον κόσμο και όλες οι απόπειρες για να συγκροτηθεί νέο σύστημα εργασιακών και κοινωνικών σχέσεων παραμένουν μέχρι σήμερα άκαρπες, αβέβαιες και μετέωρες.

2. Immanuel WALLERSTEIN, "US Weakness and Struggle for Hegemony", στο *Monthly Review*, Ιούλιος-Αύγουστος 2003.

3. Mihal KALECKI, "Political Aspects of Full Employment", στο *Political Quarterly*, 1943.

Η «θεραπευτική αγωγή» έχει κατά γράμμα εφαρμοσθεί, όμως η κατάσταση του «ασθενούς» δεν έχει βελτιωθεί. Η παραγωγικότητα της εργασίας παραμένει κατά την τρέχουσα δεκαετία τέσσερις φορές χαμηλότερη από ό,τι στις δεκαετίες του 1960 και 1970. Μέχρι σήμερα διατηρείται αδυναμία να διατυπωθούν οι βάσεις κάποιου νέου συστήματος με υψηλές επιδόσεις και αποδόσεις, ικανού να αντικαταστήσει το παλαιό. Όμως, αυτό δεν είναι ζήτημα «ιδεολογικών» επιρροών του Μάη του '68 ούτε συννομωσίας κάποιων «διανοούμενων» της Αριστεράς, όπως διατείνεται ο γάλλος πρόεδρος, αλλ' απορρέει από την αδυναμία του νεοσυντηρητισμού να κατανόησει τον χαρακτήρα και την φύση

των πολιτισμικών, εργασιακών και ανθρωπολογικών αλλαγών που έχουν συντελεσθεί στην εποχή μας στα πεδία των κοινωνικών σχέσεων, στην προσωπικότητα των νέων εργαζομένων και των πολιτών. Είτε αρέσει είτε όχι, οι πολιτισμικές, ανθρωπολογικές και εργασιακές προδιαγραφές έχουν τεθεί σε νέες βάσεις μετά τον Μάη του '68 και αυτό με τίποτα δεν αίρεται.

Σημείωση: Το άρθρο του Κ. Βεργόπουλου προοριζόταν για το αφιέρωμα στον Μάη του '68. Κάποιος δαίμων έκανε να λησμονηθεί. Ζητούμε κατανόηση από τον φίλο Βεργόπουλο. Πάντως το άρθρο του είναι πάντα επίκαιρο.

Ευτύχης Μπιτσάκης Βία και Αριστερά

Το πρόβλημα της βίας απέκτησε αυτές τις μέρες και για άλλη μια φορά τραγική επικαιρότητα με τον πόλεμο εναντίον του λαού της Παλαιστίνης και με το αυθόρμητο κίνημα των νέων στη χώρα μας, με αφορμή τη δολοφονία του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου. Ποια θα μπορούσε να είναι η θέση μας στο πρόβλημα της βίας; Ειδικά ποια είναι ή ποια θα έπρεπε να είναι η θέση της Αριστεράς; Κά-

θε λογικός, μη διεστραμμένος άνθρωπος είναι εναντίον της βίας. Όμως η βία είναι ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της ανθρώπινης ιστορίας. Κατά τον Μαρξ, η Ιστορία είναι η ιστορία της πάλης των τάξεων. Ο Μαρξ δεν ήταν βέβαια ο πρώτος που κατέληξε στην τραγική αυτή διαπίστωση. Ο Θουκυδίδης, οι ιστορικοί της Γαλλικής Επανάστασης κ.λπ., είχαν συνειδητοποιήσει τον ρόλο της πάλης των τάξεων. Ο